

### MATURITNÁ OTÁZKA Č. 16

- a) právne normy, štruktúra a pôsobnosť
- b) Tomáš Akvinský a jeho učenie
- c) Francis Bacon

#### **a) právne normy, štruktúra a pôsobnosť**

Právne normy sú je to obsahom slovenského práva, upravujú určitú skupinu právnych vzťahov v rozličných odvetviach práva. Právna norma je pravidlo správania sa obsiahnuté v právnom predpise, pre prípad nerešpektovania zabezpečené donucovacími prostriedkami. Je to základný prvok právneho systému a výsledok činnosti nejakého štátneho orgánu.

Usporiadanie právnych noriem:

- 1.) horizontálne – logická a časová súslednosť
- 2.) vertikálne – podľa právnej sily od najväčšej po najmenšiu

Špecifické znaky právnej normy:

- 1.) záväznosť
- 2.) štátom uznaná alebo stanovená forma
- 3.) všeobecnosť – vzťahuje sa na viacerých – výnimky: poslanecká a diplomatická imunita
- 4.) normatívnosť – každá právna norma niečo zakazuje alebo obmedzuje, stanovuje pravidlá správania → sankciu nájdeme v Trestnom zákone
- 5.) efektívnosť – ako často je právna norma využívaná a do akej miery je rešpektovaná, je potrebná kontrola a efektívnosť nie je podmienkou vydania právnej normy
- 6.) štátne donútenie – najdôležitejší znak = plnenie si právnických povinností:
  - **priame** = sekundárne = SÚD
  - **nepriame** = primárne = UPOMIENKY, prvotné donútenie, POKARHANIE
- 7.) osobitná forma vyjadrenia = zákony, predpisy, vyhlášky – normatívny právny akt nie je to isté ako právna norma (nemusi byť ucelený, nemusí mať napr. hypotézu, dispozíciu alebo sankciu)

Poznáme štátne donútenia:

- 1.) priame – priamo zasahuje štát, udeľuje tresty a vyznamenania
- 2.) nepriame – je nepriame, vychádza z nášho vedomia, preventívne formy pôsobenia

Rozdelenie právnych noriem:

- 1.) zákonné = primárne – ústava, ústavné zákony, zákony
- 2.) podzákonné – nariadenia vlády, vyhlášky ministerstiev, všeobecné záväzné nariadenia, nesmú byť v rozpore s primárnymi
- 3.) normatívne – všeobecné, adresované neobmedzenému počtu jednotlivcov
- 4.) individuálne – presne zameraná pôsobnosť na osobu, miesto, problém (napr. zákaz pobytu)
- 5.) konštitutívne (právo tvorné) – vznik, zmena, zánik právnych vzťahov, poistenie, manželstvo, úver, ...
- 6.) deklaratórne – spojené s potvrdením existencie – neexistencie právneho vzťahu (napr. potvrdenie záväzku dlžník – veriteľ), potvrdzujú právny vzťah

Pôsobnosť právnej normy:

- 1.) osobná – pre všetkých občanov alebo len určité skupiny
- 2.) miestna – oblasť pre ktorú je právna norma záväzná (napr. obdobie žltacky – zákaz hromadných akcií na konkrétnom mieste) – priestorová = na celom území štátu
- 3.) časová – určenie času, odkedy dokedy je nutné normu dodržiavať (napr. dodržiavanie nočného pokoja):
  - **doba platnosti** = odkedy je platná/schválená, aj nie je dané, tak automaticky po 15 dňoch → *legisvakačný čas* = čas na zoznámenie sa s právnou normou
  - **doba účinnosti**
  - **retroaktivita**

Druhy právnych noriem:

- 1.) primárne = pôvodné = zákonné – tieto normy prijímajú štátne orgány zákonodarnou alebo ústavnou právomocou
- 2.) sekundárne = odvodené = podzákonné – prijímajú orgány s výkonnou právomocou

Štruktúra právnej normy:

- 1.) hypotéza = predpoklad – stanovujú sa podmienky za ktorých musí subjekt splniť právnu povinnosť (občan SR má právo voliť)
- 2.) dispozícia = znenie – pravidlo správania sa toho, komu je právna norma adresovaná (zákaz priblíženia sa v určitej vzdialenosti k určitej osobe)
- 3.) sankcia – postih (ak sa priblíži na menej ako 200 m ide do väzenia):
  - **reparačná**
  - **retribučná**
  - **satisfakčná**
  - **represívna**

Hierarchia právnych aktov podľa stupňa právnej sily:

- 1.) ústava a ústavné zákony - univerzálne
- 2.) medzinárodné zmluvy
- 3.) zákony, ktoré prijíma parlament (dôchodková reforma) – univerzálne
- 4.) vládne nariadenia (stanné právo) – univerzálne
- 5.) vyhlášky a nariadenia ministerstiev – univerzálne
- 6.) právne normy s lokálnou pôsobnosťou (poplatky za psa) – všeobecné záväzné rozhodnutie – nariadenia mestského/obecného zastupiteľstva, školy, ...

Historický vývoj právnych noriem:

- 1.) Chammurapiho kódex – 280 paragrafov, platí zásada odplaty (oko za oko, zub za zub) cca 1700 pr.Kr.
- 2.) Európsky systém – ovplyvnili ho právne normy vývoja gréckych mestských štátov Sparta a Atény; predstavitelia = 1. zákonodarcovia: Drakon, Solón, Kleistenes (ostrakizmus = vrchol aténskej demokracie), Perikles
- 3.) Rímske právo – predstaviteľ: Justiniánus I. – Corpus Iuris Civilis (súbor občianskych práv)
- 4.) Anglicko – vydaná Magna charta libertatum – 1215 (Veľká listina slobôd) – ovplyvňuje a obmedzuje moc kráľa - Ján Bezzemok
- 5.) humanizmus – Machiavelliho dielo Vladár – požaduje poslušnosť a nevyhnutnosť rešpektovania zákonov, politici v tomto období sú označovaní ako machiavelliho deti; Thomas More – dielo: Utópia – hlása vízie utopistických spoločností; Thomas Campanella – dielo: Slniečny štát – hlása vízie utopistickej spoločnosti; J.J. Rousseau – návrat k prirodzenému poriadku; John Locke – začína ako prvý deliť štátnu moc; Montesquieu – moc delí na zákonodarnú, súdnu, výkonnú
- 6.) 18. storočie 2 dokumenty: Deklarácia práv človeka a občana 1789 – základné ľudské práva a slobody; Americká ústava 1787
- 7.) 19. storočie – dôležitá úloha Napoleona – zákonník Code Civil 1804 – prvý krát oddelil štátnu moc od cirkvi, hlásal rovnosť, slobodu vlastníctva a presvedčenia
- 8.) 19./20. storočie – vznik pracovného práva, súvisí s revolúciami, vznikom robotníckeho hnutia, nástupom imperializmu, sociálno-demokratické strany (SDS)
- 9.) 20. storočie – je charakteristické bojom za rovnaké práva proti diskriminácii
- 10.) 2. polovica 20. storočia – do popredia vstupujú nové problémy ako globalizácia, mierové spolužitia, spojenie práva a vedy

Zákonodarný proces = legislatívny proces je prijímanie právnej normy, v ktorom príslušný štátny orgán prijíma príslušnú právnu normu

Právny predpis je normatívny právny akt, ktorý sa líši od právnej normy tým, že nie je ucelený (napr. nemá sankciu, ...)

### **b) Tomáš Akvinský**

- „knieža scholastikov“, najsystematickejší stredoveký filozof
- zakladateľ **tomizmu** – v súčasnosti *novotomizmus*
- jeho učenie sa stalo základom katolíckej cirkvi a kresťanského učenia
- v r. 1323 ho kanonizovali (vyhlásili za svätého)
- narodil sa pri Neapole v bohatej juhotalianskej rodine, meno dostal po otcovi, grófovi Landolfovi z Akvínu
- ako 5-ročný sa dostal do benediktínskeho kláštora, ako 14-ročný odišiel študovať prírodné vedy na Neapolskú univerzitu, ako 19-ročný vstúpil do dominikánskeho rádu (čo sa nepáčilo rodičom, kt. ho uniesli a rok držali v izolácii), nato utiekol do Paríža, kde sa stretol s Albertom Veľkým – bol to učiteľ, kt. si všimol jeho talent a vyhlásil o ňom: „*Raz tento nemý vôl bučaním zaplní celý svet.*“. Aj spolužiaci ho volali „nemý vôl“

- z Paríža sa dostal do Kolína nad Rýnom, kde bol 4 roky, vrátil sa do Paríža, kde získal stupeň Mgr. a vyučoval teológiu, posledné roky bol profesorom na univerzite v Neapole, zomrel ako 49-ročný v koči na ceste do Lyonu, kde šiel na cirkevný koncil – bol tučný a dostal infarkt

- **názor na svet:** svet je hierarchicky usporiadaný, na najvyššom stupni je Boh, pod ním anjeli (= čistá podstata bez hmoty, nie sú dokonalí), potom človek, zvieratá, rastliny a neživá príroda. Človek a Boh sú odlišné súcna, človek je nedokonalý tvor a boží výtvor, nemôže sa rovnať Bohu, ale jeho duša mu je podobná. Duša je forma tela (*lat. anima corporis*). Boh je celé bytie, človek len jeho stupeň

- cieľom života človeka je dosiahnuť šťastie = konať dobro, dobro znamená žiť v súlade s kresťanskými zásadami

- uvádza odkazy na božiu existenciu, pokladal ich za vedecké a zároveň teologické:

- 1.) Boh je 1. príčina pohybu, kt. je nehybná a udáva pohyb, pohyb je daný Bohom
- 2.) Boh je príčinou a účinkom všetkých vecí vo svete
- 3.) Boh je bytie a nebytie vo svete
- 4.) Boh je dokonalosť a dobro vo svete
- 5.) Boh je poriadok a účel vo svete

- jeho diela:

- 1.) „Suma teologická“ (*lat. summa = súhrn, sumár*) – venoval ju začínajúcim teológom, je to zhrnutie náboženskej vierouky, vyjadril tu podradné postavenie ostatných vied voči teológii: „*Filozofia je slúžkou teológie, ako aj ostatné vedy*“. Teológia je vyššia veda, pretože sa opiera o viery a dogmy, kým ostatné vedy sa opierajú o rozum (= nižšie poznanie). Snaží sa o kompromis medzi filozofmi a teológmi, myslí si, že by mali spolupracovať, filozofia by mala argumentovať a zdokonaľovať v prospech teológie. Veril, že univerzálie existujú pred vecami (*ante res*) v božej mysli ako idey a po vzniku vecí existujú v samotných veciach a realite. Chcel určiť hranice medzi rozumom a vierou – viera nastupuje vtedy, ak nepostačuje rozum a niečo nedá sa logicky zdôvodniť. Hovoril, že existujú 2 pravdy:

- a) pravda filozofie, rozumu a vedy
- b) pravda teológie, zjavenia

- 2.) „Suma filozofická“ – vychádzal z Aristotelovej filozofie, kt. sa snažil pokresťančiť, rozoberá prevzaté pojmy od Aristotela – formu, látku, substanciu, akcidenciu, možnosť a skutočnosť.

**Látka** = je pasívne bytie a charakterizuje ho schopnosť prijímať určenia od formy (**individualizácia**), stáva sa konkrétnou, považuje ju za princíp individualizácie a jedinečnosti

**Forma** = nadobudnutie tvarov, vlastností a charakteristík, dodáva zmenu možnosti na skutočnosť

**Substancia** = je to samostatné súcno a základ vecí, existuje samo o sebe a tvorí základ vecí

**Akcidencia** = vlastnosť vecí, javová podoba vecí, nemôže existovať samostatne – Akvinský neveril, že by teplo, zvuk, farba, ... existovali samostatne

**Možnosť** = potencionálne bytie vo forme látky

**Skutočnosť** = reálne bytie, spojenie látky a formy

- 3.) „Suma proti pohanom“

### **c) Francis Bacon**

- **materializmus, empirizmus, indukčná metóda, anglická novoveká filozofia = vrcholná anglická renesancia**

- žil v Anglicku – zlatý vek Anglicka za vlády Jakuba I.

- otec – strážca kráľovskej pečate

- bol advokát a prokurátor na kráľovskom dvore – na konci života ho obvinili z úplatkárstva, bol 3 dni vo väzení

- testoval konzervačné účinky snehu na kurence – dostal zápal pľúc a zomrel

- v diele „*Nové organon*“ („*Veľká obnova vied*“) – je to kritika spoločnosti a vied, lebo sa zakladali na skúsenosti a jej metodickom spracovaní → obsahuje veľa nepravdivého. Klasifikoval vedy na 3 skupiny:

- 1.) podľa pamäti – história ľudí a živočíchov
- 2.) podľa fantázie – poézia, umenie, didaktika
- 3.) podľa rozumu – prírodné vedy, matematika, fyzika, filozofia

- kritizuje vedu – veda trpela dvoma neduhmi:

- 1.) dedukcionizmom (dogmatizmom) – nie je pružný, vedci sú ako pavúci – vedú neplodné debaty
- 2.) empirizmom – vedci sú ako mravci – zhŕňajú poznatky, ale ich netriedia

- preto Bacon navrhuje zavedenie tzv. *eliminačnej indukcie* – spočíva v rozumovom spracovaní materiálu, ktorý získame zo skúseností; opiera sa o zmyslovú skúsenosť a tabuľkovú metódu = odhalenie zákona skrývajúceho sa za daným súborom javov, s presnosťou dokázala vylúčiť nepravdivé fakty

- zákon = neustále objektivne opakujúca sa súvislosť vzťahov medzi javmi a procesmi
- navrhuje opierať sa o prírodu – „*prírodu možno premôcť len poslušnosťou*“ – prírodné zákony musíme spoznávať, naslúchať im a rešpektovať ich pomocou pozorovania a experimentu – „*Poznanie je sila*“
- žiada oslobodiť vedu od dogiem a od náboženského fanatizmu
- rozlišuje 2 druhy vedeckých poznatkov:
  - 1.) tie, ktoré poskytujú svetlo – teoretické
  - 2.) tie, ktoré môžeme aplikovať do praxe – plody
- hovorí, že vedcom na ceste poznania stoja prekážky – idoly:
  - 1.) rodu (kmeňa) – človek je ľudského rodu – vyplývajú zo samotnej ľudskej podstaty, že človek je tvor nedokonalý („*mýliť sa je ľudské*“), dokonalý je len Boh – nedajú sa odstrániť
  - 2.) jaskyne = rodiny – omyly spočívajú v tom, že človek je ovplyvnený rodinou, génmi, výchovou, vzdelaním, človek pozerá na svet cez svoj ovplyvnený subjektívny názor, ktorý sa formoval v priebehu výchovy, človek sa pozerá na svet cez priezor vlastnej subjektivity– nedajú sa odstrániť
  - 3.) trhu – nesprávne používanie slov, preberanie slov, nepoznáme ich pravý význam, niekedy ich preberáme nevedome
  - 4.) divadla – preberanie názorov, myšlienok, postojov
- dielo „*Nová Atlantída*“ – rozoberá štátno-právne otázky, je to sociálna utópia, predstava dokonalého štátu, na čele štátu je 36 mudrcov = Šalamúnov dom = Akadémia vied, na čele nie je ekonomika, technika a veda prenikajú do domácností, zachováva sa súkromné vlastníctvo → najlepšia forma vlády je *technokracia*